

- часта зміна законодавчих і нормативних актів, що унеможливорює напрацювання програмних продуктів;

- наявність на українському ринку окремих монополістичних угруповань, що практично виключає конкуренцію з боку фірм, що розвиваються;

- складність і висока вартість розробок з фінансового моделювання в умовах України, що не дозволяє їх використовувати середнім фірмам.

При здійсненні фінансового моделювання можливі три підходи:

- перший – прагматично-інтуїтивний. Здійснюється фахівцями фірми або запрошеними експертами, які на підставі вивчення стану фірми та власного досвіду виконують цю роботу.

- другий – статистично-розрахунковий. Здійснюється на підставі аналізу роботи фірми в минулому. За допомогою таблиць умовно визначаються напрямки роботи фірми в майбутньому.

- третій – повноцінна фінансова модель. Розробляється групою фахівців у складі менеджерів, соціологів, представників основних виробничих підрозділів, фінансистів, бухгалтерів, програмістів. Повноцінна фінансова модель має враховувати всі основні фактори внутрішнього та зовнішнього середовища фірми – стан обладнання, наявність власної сировинної бази, кваліфікацію персоналу, стійкість виробничих зв'язків з партнерами, можливість отримання кредитних ресурсів, дії конкурентів, зміни законодавства тощо. Особливу увагу необхідно приділити факторам зовнішнього середовища як найбільш непередбачуваним, особливо в умовах України.

Опрацювавши таку модель, можна з'ясувати фінансовий стан фірми через відповідний період часу з можливими варіантами. Структурна схема такої моделі наведена на рисунку.

Використовуючи цю модель, є можливість розрахувати результати конкретних передбачень прогностичного стану фірми в конкретний період часу. З урахуванням специфічних особливостей фірми відпрацьовують концепції їх дій на ринку.

1. Ворст П. Ревентлоу. Економіка фірми. М., 1994. 2. Теорія фірми / Под ред. Гальперина. С.-Пб., 1995. 3. Хелферт Э. Техніка фінансового аналізу. М., 1996.

УДК 336

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

© Полякова Л.М., Полякова В.В., 2000

ДУ “Львівська політехніка”

Розглянуто істотні аспекти організації та ведення обліку на малих підприємствах в реальній економічній ситуації. Проаналізовано звітність малих підприємств, розглядаються особливості організації обліку залежно від оподаткування.

The article contains researches in the accounts of small business organizations, inlights the essential points of organization and accounting at this enterprises, inside the real economic situation. The account analysis of small enterprises are described, the peculiarities of account organization are considered in depends of the taxes.

В Україні до підприємств малого бізнесу (малих підприємств) належать підприємства з чисельністю працівників:

- у промисловості та будівництві – до 200 осіб;
- в інших галузях виробничої сфери – до 50 осіб;
- у науці і науковому обслуговуванні – до 100 осіб;
- у галузях невиробничої сфери – до 25 осіб;
- у роздрібній торгівлі – до 15 осіб.

У міжнародній практиці для віднесення відповідних об'єктів до малих підприємств (МП) використовують, крім чисельності працівників (звичайно до 50 осіб), ще два показники: обсяг реалізації продукції та балансову вартість майна.

Якщо розглядати народне господарство України, то на малий бізнес припадає десь 30% товарообігу, але у сфері обслуговування, зокрема в торгівлі, питома вага МП значно більша. Виходячи з Програми розвитку економіки України до 2010 року, малі підприємства як організаційна форма підприємництва повинні набути ширшого розвитку. Так, передбачається у 2010 році довести товарообіг малого бізнесу в Україні до 50 – 70 % від його загального обсягу в економіці. Таке розширення малого бізнесу потребує збільшення інформації про його ефективність і рентабельність. Звичайно таку інформацію надає насамперед бухгалтерський облік, який є основним видом господарського обліку. У міжнародній практиці бухгалтерський облік поділяють на управлінський (всередині підприємства) і фінансовий, або публічний. Безперечно, на макрорівні стосовно інформації про МП нас цікавить фінансовий облік, який надає необхідні відомості зовнішнім споживачам про фінансово-господарську діяльність малого підприємства за винятком комерційних таємниць даного об'єкта. Стосовно управлінського обліку, то на підприємствах малого бізнесу він, переважно, не ведеться, але у разі потреби деякі його принципи керівником МП або головним бухгалтером можуть бути використані.

В Україні бухгалтерський облік на малих підприємствах базується на єдиних методологічних засадах, що встановлені “Положенням про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні”, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 р. № 250 (зі змінами і доповненнями до нього, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1997 р. № 869); “Вказівками про склад та порядок заповнення облікових реєстрів малими підприємствами”, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 31.05.96 р. № 112; Указом Президента України “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” від 3 липня 1998 р. № 727; “Положенням про спрощену форму бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва”, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 30 вересня 1998 р. № 196; “Порядком видачі Свідоцтва про сплату єдиного податку суб'єктом малого підприємництва – фізичною особою”, затвердженим наказом Державної податкової адміністрації України 10.11.98 № 533.

Згідно із згаданими нормативними документами відповідальність за організацію бухгалтерського обліку несе керівник малого підприємства. Бухгалтерський облік на малому підприємстві може здійснюватися:

- власником або керівником (виконавчим менеджером) малого підприємства;
- бухгалтерською службою, яку очолює головний бухгалтер;
- спеціалізованою організацією (відповідним спеціалістом) на договірних засадах, якщо мале підприємство не має бухгалтерської служби.

Підприємства малого бізнесу самостійно вибирають форму бухгалтерського обліку із затверджених відповідними органами, враховуючи потреби свого виробництва і управління, їх складності і чисельності працівників. Підприємствам, що зайняті в матеріальній сфері виробництва, згаданими вказівками рекомендується використовувати регістри, передбачені журнально-ордерною формою бухгалтерського обліку. Але слід зауважити, що в чистому вигляді нині на жодному з підприємств, тим більше малого бізнесу, журнально-ордерна форма не застосовується. Оскільки малі підприємства у своїй діяльності намагаються використовувати сучасну оргтехніку, то в сучасних умовах журнально-ордерна форма накладається на комп'ютерну. Як свідчить практика організації обліку на МП, в сучасних умовах широкого застосування набуває АРМ бухгалтера як найбільш ефективна форма ведення обліку. Це стосується і підприємств торгівлі, громадського харчування та постачальницько-збутових видів діяльності, яким рекомендується використовувати регістри спрощеної форми бухгалтерського обліку. Спрощена форма бухгалтерського обліку може застосовуватися за двома видами:

- простою формою (без використання регістрів обліку майна малого підприємства);
- формою бухгалтерського обліку з використанням регістрів обліку майна малого підприємства.

Суть спрощеної форми за видами докладно роз'яснено у "Вказівках про склад та порядок заповнення облікових регістрів МП". Деякі зміни в перелік необхідних регістрів простої форми бухгалтерського обліку були внесені наказом Міністерства фінансів України від 30 вересня 1998 р. № 196. Зокрема це стосується суб'єктів малого бізнесу - юридичних осіб, які за чинним законодавством обрали спосіб оподаткування доходів за єдиним податком. Суть цих змін полягає в такому: якщо суб'єкти малого бізнесу, що сплачують єдиний податок з доходів, обрали просту форму бухгалтерського обліку, то за наявності у них основних засобів, матеріальних цінностей, готової продукції і товарів рекомендується для ведення аналітичного обліку такого майна використовувати Відомість обліку основних засобів, нарахованих амортизаційних відрахувань (зносу) за типовою формою В-1 та Відомість обліку виробничих запасів, готової продукції і товарів за типовою формою В-2. Ведення Відомості обліку заробітної плати за типовою формою В-8 здійснюється без використання граф 18-21 (відрахування органам соціального страхування, до Фонду ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, до фонду сприяння зайнятості тощо).

Потреба у веденні обліку витрат за статтями калькуляції та витратами обігу, видами продукції (робіт, послуг), за виробничими підрозділами (цехами, дільницями, відділеннями та їхніми структурними одиницями) визначається виключно суб'єктами малого бізнесу.

Виходячи із потреб виробництва і управління, мале підприємство може пристосувати реєстри бухгалтерського обліку відповідно до специфіки своєї роботи з додержанням таких вимог:

- єдиної методологічної основи, тобто принципу подвійного запису;
- взаємозв'язку даних аналітичного і синтетичного обліку;
- суцільного відображення усіх господарських операцій в реєстрах обліку на підставі первинних облікових документів;
- нагромадження і систематизації даних первинних документів у розрізі показників, необхідних для управління і контролю за господарською діяльністю малого підприємства, а також для складання і подання бухгалтерської звітності та декларацій з оподаткування.

Організація обліку на підприємствах малого бізнесу передбачає такі етапи його ведення:

Початковим етапом бухгалтерського обліку на МП є суцільне документування усіх господарських операцій. Для документування операцій малі підприємства можуть застосовувати типові міжвідомчі форми первинної облікової документації та відомчі форми відповідно до “Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку”, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88.

Наступним етапом обліку є реєстрація відомостей, відображених в первинних облікових документах, у відповідних реєстрах бухгалтерського обліку.

Завершальним етапом у веденні обліку на МП є звичайно складання бухгалтерської звітності та використання даних бухгалтерських реєстрів для одержання іншої інформації, яка необхідна для самого підприємства та зовнішніх користувачів.

Важливим моментом для організації за спрощеною формою є складання малим підприємством на підставі типового Плану рахунків бухгалтерського обліку виробничо-господарської діяльності підприємств робочого Плану рахунків, який дозволить вести облік засобів та їх джерел у реєстрах на основі головних рахунків та забезпечить контроль за наявністю і збереженням майна, виконанням зобов'язань та достовірністю даних бухгалтерського обліку. Робочий план рахунків можна скласти приблизно за такою системою:

Робочий план бухгалтерських рахунків малого підприємства

Розділ	Найменування рахунку	Номер рахунку	Рахунки, які групуються
1. Основні засоби (фонди)	Основні засоби	01	04, 07
	Знос (амортизація) майна	02	
2. Виробничі запаси	Матеріали	05	06, 07, 08, 09, 10, 12, 14, 15, 16
3. Витрати на виробництво	Основне виробництво	20	03, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 44
	Капітальні вкладення	33	
4. Готова продукція, товари і реалізація	Готова продукція	40	41
	Реалізація	46	

5. Грошові кошти	Каса	50	
	Розрахунковий рахунок	51	
	Валютний рахунок	52	
	Інші рахунки в банках	55	56
	Фінансові вкладення	58	
6. Розрахунки	Розрахунки з постачальниками і підрядниками	60	61, 62, 63
	Розрахунки з бюджетом	68	65, 67
	Розрахунки по страхуванню	69	
	Розрахунки по оплаті праці	70	
	Розрахунки з учасниками	75	
	Розрахунки з різними дебіторами і кредиторами	75	11, 59, 66, 71, 73, 78, 79, 99
7. Фінансові результати та використання прибутку	Прибутки та збитки	80	71, 98, 87, 83
8. Фонди та резерви	Статутний фонд	85	
	Фонди спеціального призначення	88	89
	Амортизаційний фонд на капітальний ремонт	86/3	
9. Кредити банків та фінансування	Кредити та інші позикові кошти	90	92, 97, 95, 96

Малі підприємства, враховуючи особливості своєї діяльності, можуть розширити склад рахунків порівняно з вище запропонованим або ж відмовитися від декотрих із них.

Оскільки складання бухгалтерської звітності є завершальним етапом з ведення обліку і вона, можна сказати, є обличчям малого підприємства, то на неї слід звернути особливу увагу. Так, згідно з наказом Міністерства фінансів України від 11 лютого 1999 р. № 40 “Про квартальний бухгалтерський звіт підприємств”, перелік типових форм квартального бухгалтерського звіту малого підприємства, який складається і подається за встановленими адресами малими підприємствами незалежно від видів діяльності і форм власності, у такому складі:

1. Баланс (форма № 1-м).
2. Звіт про фінансові результати (форма № 2-м).

Крім того, цим наказом передбачається, що суб'єкти малого підприємництва, які одержали свідоцтво про сплату єдиного податку, квартальний бухгалтерський звіт не подають, якщо інше не передбачено установчими документами або рішенням уповноваженого органу підприємства.

До річного звіту МП додають, крім вищевказаних форм № 1-м і № 2-м, ще форму № 3-м “Звіт про майновий стан”.

Проаналізуємо структуру звітних форм малого підприємства порівняно зі структурою звітних форм звичайного підприємства. Так, баланс МП містить такі самі розділи, що і у балансі звичайного підприємства, але всередині розділів є певні відмінності:

У першому розділі активу балансу МП “Основні засоби та інші позаборгові активи” відсутні такі статті, як “Нематеріальні активи”, “Устаткування”, “Майно в оренді”.

У другому розділі активу балансу МП “Запаси і затрати” немає статей “Тварини на вирощуванні і відгодівлі”, “МШП”, “Витрати майбутніх періодів”, “Товари”.

Третій розділ активу балансу МП не містить статті “Товари відвантажені, не оплачені в строк”, “По векселях виданих”, “З персоналом за іншими операціями”, “По авансах виданих”, “З учасниками”, “З дочірніми підприємствами”, “Короткострокові фінансові вкладення”, “Інші грошові кошти” та “Використання позикових коштів”.

В першому розділі пасиву балансу МП “Капітал, фонди і резерви” відсутні статті “Резервний фонд”, “Фінансування капітальних вкладень”, “Амортизаційний фонд”, “Доходи майбутніх періодів”, “Резерви наступних витрат і платежів”.

У другому розділі пасиву балансу “Довгострокові пасиви” міститься лише одна стаття “Кредити банків, позикові кошти та інші довгострокові пасиви”, а решта статей за рядками 500-540 включно відсутні.

І, нарешті, третій розділ пасиву балансу МП “Розрахунки та інші короткострокові пасиви” не містить статті “З векселів виданих”, “З авансів одержаних”, “З дочірніми підприємствами”, “З учасниками”, а також статті рядків 600 і 610 об’єднані в одну “Кредити банків та інші позикові кошти”. Отже, бачимо, що структура балансу малого підприємства загалом відповідає структурі рекомендованого робочого Плану рахунків.

Аналіз структури форми № 2-м “Звіт про фінансові результати” дозволив виявити такі відхилення порівняно з формою № 2. Так, у першому розділі “Фінансові результати” форми №2-м відсутня стаття “Державне регулювання цін”, що зумовлено переважною формою власності підприємств малого бізнесу. Також немає другого розділу “Використання прибутку” і четвертого “Розшифровка окремих прибутків і збитків”. Отже, форма № 2-м містить всього три розділи: “Фінансові результати”, “Затрати на виробництво / витрати обігу” і “Платежі до бюджету”.

Ще більші відхилення порівняно з формою № 3 аналіз виявив у структурі форми №3-м “Звіт про фінансово-майновий стан”. Так, у цій формі повністю відсутні такі розділи, як “Наявність та рух нематеріальних активів”, “Іноземні інвестиції” та “Об’єкти житлово-комунального і соціально-культурного призначення”. Крім того, деякі статті за формою № 3 у певних розділах об’єднані в одну і мають іншу назву. Так, у розділі “Рух фондів” статті за рахунками 040-060 об’єднані в статтю “Фонд розвитку і заохочення”, а статті за рахунками 090-100 – у статтю “Цільове фінансування з бюджету і позабюджетних фондів”. Далі, замість цілого розділу “використання коштів бюджету та позабюджетних фондів” форми № 3 у формі № 3-м подана одна стаття (рядок 240) “Одержано з бюджету та позабюджетних фондів на виплати по соціальному захисту громадян, що постраждали внаслідок Чонобильської катастрофи”. З четвертого розділу і довідки до нього за формою №3 виключені статті за рядками 451 (“у т.ч. геолого-розвідувальні роботи”), 480-482 (“за рахунок власних коштів”, “за рахунок довгострокових кредитів” та “за рахунок інших залучених коштів”). Розділ “Переоцінка ТМЦ і товарів” за формою № 3 у формі № 3-м поданий однією статтею за рядком (690) “Сировина, паливо, готова продукція, товари, незавершене виробництво та інші запаси”. У розділі “Нестачі, крадіжки і псування цінностей” форми № 3-м відсутні статті (рядок 771-774) форми № 3, в яких дана розшифрування, на що або на кого списані суми нестач, крадіжок тощо.

Отже, резюмуючи вищевикладене, можна сказати, що структура чинних форм звітності малих підприємств загалом є оптимальною, але деякі істотні відомості для зовнішнього користувача втрачаються порівняно з обсягом інформації, який міститься у звітності для звичайних підприємств. Зокрема, це стосується іноземних інвестицій, нематеріальних активів, що певним чином завуальовує діяльність малих підприємств.

Дослідження бухгалтерської звітності суб'єктів малого бізнесу по Львівській області за останні роки виявило ряд недоліків у порядку заповнення річних форм звітності (форми 1-м, 2-м, 3-м). Так, у “Балансі”, форма 1-м, досить часто у статті “Довгострокові фінансові вкладення” підприємцями проставляються суми пайових внесків учасників (засновників) у статутний фонд підприємства, у той час як дана стаття використовується для відображення внесків до статутних фондів інших підприємств і вкладень у цінні папери. А у статті “Розрахунки з бюджетом”, окрім дебетового сальдо по рахунку № 68, є випадки відображення дебетових залишків по рахунку № 96, а саме: сум на підвищення соціальних гарантій населення, виплати ліквідаторам Чорнобильської катастрофи тощо. Дебетове сальдо по рахунку № 96 доцільно відображати за рахунком 310 “Інші оборотні активи”. Згідно з чинною Інструкцією у статті “Додатковий капітал” слід відображати суми індексації вартості основних засобів, фонд збільшення оборотних коштів за рахунок сум дооцінки ТМЦ. Підприємці дані суми часто акумулюють у статті “Статутний фонд (капітал)” або згруповують у статтю “Спеціальні фонди і цільове фінансування”. Зустрічаються й інші недоліки, зокрема відображення у формі № 1-м величини збитків без знака “-” тощо.

Під час заповнення суб'єктами малого бізнесу форми № 2-м “Звіт про фінансові результати” трапляються випадки, коли у статті “Виручка (валовий доход) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)” рядок 010 підприємства, зайняті у галузі торгівлі, громадського харчування, матеріально-технічного постачання і збуту замість суми товарообороту проставляють величину своєї торгової націнки, яка має бути відображена у рядку 360.

У рядку 340 “Інші витрати” цієї ж форми з сум плати за оренду підприємці не виділяють вартості по оплаті за енергоносії, воду, знос МШП, які повинні бути додані до сум “Матеріальні витрати” по рядку 300.

Істотними недоліками при заповненні форми № 3-м “Звіт про фінансово-майновий стан” є такі:

- по статті “Середньоспискова чисельність працівників” рядок 360 проставляється чисельність в цілих числах, тобто без десяткового знака;

- по статті “Фонд оплати праці” рядок 370 сума може бути менша, ніж по статті “Витрати на оплату праці” рядок 340 форми №2-м;

- початкове та кінцеве сальдо вартості основних фондів по рядку 430 форм 3, 6 можуть відображати первісну їх вартість замість залишкової тощо.

Наведений неповний перелік недоліків, які зустрічаються при складанні суб'єктами малого бізнесу бухгалтерської річної звітності, дає нам певну уяву про рівень об'єктивності, повноти та достатності інформації, яка міститься у формах, а також про досить низький рівень кваліфікації та професіоналізму бухгалтерів, які зайняті у МП

веденням обліку та складанням звітності. Таких перекручень і помилок звичайно здебільше можна було б уникнути, якби була обов'язковою аудиторська перевірка і для малих підприємств. Це дозволило б запобігти отриманню недостовірної інформації як внутрішнім, так і зовнішнім користувачам.

1. *Малий бізнес: правовий статус і бухгалтерський облік підприємств / Авт. укл. В.Б. Авер'янов, В.П. Нагребельний та ін. К., 1993. (рос. мовою).* 2. *Загородній А.Г., Усач Б.Ф. та ін. Бухгалтерський облік та аудит підприємницької діяльності. Львів, 1995.* 3. *Хом'як Р.Л., Загородній А.Г. Бухгалтерський облік та оподаткування малих форм підприємництва. Львів, 1994.*

УДК 338.4 : 659

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Рудавська І., 2000

ДУ «Львівська політехніка»

Проаналізовано сучасний стан інформаційних технологій з фінансово-економічного погляду як один з ключових факторів сприяння підприємницькій діяльності; виявлено невідповідності величин заробітної плати і вартості техніки та інформаційного забезпечення на підприємстві.

This thesis is devoted to the analysis of the influence of mis on business activity. It helps to examine such factors as wages and mis costs for organisation.

Кожне підприємство для прийняття ефективних економічних рішень потребує інформації. Більшість помилкових рішень пов'язане з нестачею інформації. Отримання її дає змогу значно понизити величину ризику, пов'язану з прийняттям невірних рішень. Проте інформація коштує грошей. Тому, щоб визначити кількість необхідної інформації, потрібно порівняти граничні вигоди з граничними витратами.

Для визначення вартості інформаційного забезпечення фірми потрібно враховувати такі фактори: матеріальні ресурси впровадження технічних засобів інформаційного забезпечення, людські ресурси та інформаційні ресурси. Ці фактори тісно пов'язані між собою. Нова інформаційна техніка в разі її ефективного використання допомагає звільнити персонал від виконання одноманітних завдань. А це означає, що надалі люди будуть займатися такими видами діяльності, які не можуть виконуватись машинами. Застосування на підприємстві такого підходу вимагає від персоналу достатньо високої кваліфікації, але одночасно зменшує кількість працівників. У такий спосіб відбувається процес інтеграції завдань на робочому місці. Наявність комп'ютера, а також полегшений доступ до баз даних в режимі окремого користування робить можливим для однієї людини на своєму робочому місці виконувати цілий комплекс операцій, які раніше вимагали